

Το αλφαβητάρι της ζωής

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες

Σχεδιασμός Δραστηριοτήτων

Κούλα Πανάγου, Στέλλα Κυριάκου, Κατερίνα Σταυροπούλου

Επιστημονική σύμβουλος

Ελένη Σβορώνου

Εμφύχωση και Συντονισμός Ομάδων

Κούλα Πανάγου, Στέλλα Κυριάκου, Κατερίνα Σταυροπούλου

Έλαβαν μέρος τα παιδιά που συμμετέχουν στις Δημιουργικές Ομάδες του Εργαστηρίου Πολιτισμού του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Εισαγωγικό σημείωμα

Λήδα Στεργίου

Επίκουρη Καθηγήτρια Διαπολιτισμικής Αγωγής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Αν υπάρχει κάτι απολύτως κοινό, το οποίο όλοι οι άνθρωποι μοιράζονται, στο οποίο μετέχουν δυναμικά και από το οποίο εξαρτάται η ζωή τους είναι το φυσικό περιβάλλον. Η σημασία της γνώσης μας για αυτό και ο ρόλος της δράσης μας υπέρ της προστασίας του συχνά θεωρείται δευτερεύον ζήτημα, ειδικά σε σχέση με τις άλλες γνώσεις που πιστεύεται ότι χρειάζεται να κατακτήσουν κατά προτεραιότητα τα παιδιά. Ωστόσο, ο λόγος για το «κοινό μας σπίτι» όπως καιρία το χαρακτηρίζει η Ελένη Σβορώνου, μπορεί να στεγάσει, όχι μόνο πλαισιωμένη γνώση, αλλά και παιδαγωγικές πρακτικές με ισχυρό συμβολικό φορτίο. Το ανά χείρας *Αλφαβητάρι* συμπεριλαμβάνει στους αποδέκτες του μαθητές και μαθήτριες που δεν γνωρίζουν ακόμη καλά την ελληνική γλώσσα, πρόκειται κυρίως για αραβόφωνα και φαρσόφωνα παιδιά προσφυγικής/μεταναστευτικής προέλευσης, που βρίσκονται στη χώρα και φοιτούν στα δημόσια σχολεία ή/και λαμβάνουν μέρος σε εκπαιδευτικές δράσεις μη τυπικής εκπαίδευσης. Η τρίγλωσση έκδοση αυτής της διαφορετικής αλφαβήτας μαρτυρά σημαντικές επιλογές όπως:

- την αναγνώριση και τον συνυπολογισμό του γλωσσικού κεφαλαίου που φέρουν αυτοί οι μαθητές, κατά συνέπεια, τη δυναμική αναγνώριση και τον συνυπολογισμό της ύπαρξής τους στη μαθησιακή διαδικασία.
- τη δημιουργία «σκαλοπατιών» που, με τους κατάλληλους παιδαγωγικούς και διδακτικούς χειρισμούς, εμπλέκουν μαθητές και εκπαιδευτικούς σε συνεργατικές σχέσεις μειώνοντας, παράλληλα, την απόσταση που χρειάζεται να διανυθεί έως την κατάκτηση της ελληνικής γλώσσας.
- τη νομιμοποίηση και ανάδειξη ενός εκπαιδευτικού πεδίου στο οποίο η ελεύθερη χρήση των γλωσσών και των συνεπαγόμενων διαγλωσσικών πρακτικών μετέχει στην κατασκευή νοήματος και στην κατάκτηση της γνώσης.
- την εφαρμογή της Ενσωματωμένης Εκμάθησης Περιεχομένου και Γλώσσας (CLIL), μέσω της οποίας οι γλωσσικές ικανότητες δεν κατακτώνται αυτόνομα, αλλά αναπτύσσονται ταυτόχρονα με την κατάκτηση του γνωστικού περιεχομένου. Η καλλιέργεια και η ενίσχυση σύστοιχων εγκάρσιων ικανοτήτων όπως η συνεργασία, η δημιουργικότητα και η κριτική σκέψη υποστηρίζονται από τις δραστηριότητες που συνοδεύουν το *Αλφαβητάρι*.

Τελικά, ένα εγχείρημα σχετικά μικρής κλίμακας, βασισμένο στο προσωπικό μεράκι και στην εκπαιδευτική-εργαστηριακή εμπειρία του πεδίου μπορεί να αποτελέσει όχι μόνο εργαλείο συμμετοχικής μάθησης, αλλά και φορέα ενός ισχυρού μηνύματος υπέρ μιας ισότιμης και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης γενικότερα. Συγχαρητήρια στη συγγραφέα και στο Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού για τη δημιουργική και ουσιαστική τους συνεργασία και καλή συνέχεια!

Λίγα λόγια από τους συντελεστές...

Ε. Σβορώνου

Συγγραφέας παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας

Σε μια Β' δημοτικού.

Παιδί: Κυρία, στο σπίτι μας στο χωριό έχουμε πολλά ποντίκια.

Κυρία: Χμμ... μήπως μπορείτε να φανταστείτε έναν τρόπο για να μειωθούν;

Άλλο παιδί: Να φτιάξουμε σούπερ ποντικοπαγίδες.

Κυρία: Ωραία. Άλλος τρόπος; Πιο φυσικός;

Άλλο παιδί: Να ρίξουμε πάρα πολύ φάρμακο.

Κυρία: Κι αυτό γίνεται. Άλλος τρόπος; Πιο φυσικός;

Με τα πολλά, βρίσκεται ένα παιδί να σκεφτεί τη γάτα!

Η πρόσφατη αυτή προσωπική εμπειρία μου θύμισε πόσο μακριά είναι πια τα παιδιά όχι μόνο από την άγρια φύση, αλλά και από κάθε είδους φυσικές διαδικασίες. Αυτή που ήταν άλλοτε εμπειρική γνώση και παρατήρηση, καθημερινότητα, τώρα πρέπει να διδαχθεί από την αρχή. Στο μεταξύ ο κόσμος μας γίνεται όλο και πιο πολύπλοκος και τα περιβαλλοντικά προβλήματα όλο και πιο επείγοντα. Μιλάμε πλέον για κλιματική κρίση, όχι για κλιματική αλλαγή, που απειλεί καίρια ανθρώπους, ζώα, φυτά, οικοσυστήματα, όλη τη ζωή στη Γη.

Συμβαίνει μάλιστα το καταπληκτικό να είναι οι ίδιοι οι νέοι που κινητοποιούνται διεκδικώντας τη λήψη σοβαρών μέτρων για την προστασία του κλίματος. Η νεαρή ακτιβίστρια Γκρέτα Τούγκμπεργκ δημιούργησε ένα κίνημα νέων σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου! Αυτό είναι ελπιδοφόρο. Αλλά ζούμε σε μια ακόμη εποχή μεγάλων μετακινήσεων πληθυσμών, φαινόμενο που είναι τόσο παλιό όσο και ο κόσμος μας. Σήμερα όμως, πιο πολύ παρά ποτέ, έχουμε ανάγκη από μια κοινή γλώσσα, μία στοιχειώδη κοινή αντίληψη για το μεγάλο μας σπίτι και τη συμπεριφορά που οφείλουμε να έχουμε για να το κατοικήσουμε χωρίς να το καταστρέψουμε.

Μήπως όλα αυτά είναι ρομαντικά; Μήπως παραβλέπουμε τα βαθιά κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά και γεωστρατηγικά προβλήματα που βρίσκονται πίσω από τη μεγάλη μετανάστευση των λαών που ζούμε στις μέρες μας για να υιοθετήσουμε μία «απολιτική», μία ουδέτερη γλώσσα συνύπαρξης με τους ανθρώπους που έρχονται κατά κύματα από τις φτωχές και εμπόλεμες διακεκαυμένες ζώνες του πλανήτη στις τυχερές χώρες του κόσμου που είναι ασφαλείς και ανεπτυγμένες; Κι όμως, το περιβαλλοντικό ζήτημα είναι βαθύτατα πολιτικό. Στρέφει έναν καθρέφτη στην κοινωνία μας και δείχνει το άσχημο πρόσωπό της: θάλασσες που ως το 2050 θα έχουν περισσότερα πλαστικά παρά ψάρια, τόνοι ηλεκτρονικών σκουπιδιών που καταλήγουν σε πάμφτωχα χωριά της Αφρικής, όπου οι άνθρωποι ζούνε από αυτά, εκτεθειμένοι σε ένα μεγάλο τοξικό νέφος, ακραία καιρικά φαινόμενα που οδηγούν ακόμη περισσότερους ανθρώπους στη μετανάστευση, τροπικά δάση, οι πνεύμονες του πλανήτη, αποψιλωμένα για χάρη της ανάπτυξης, και χίλιες δυο άλλες όψεις μιας στρεβλής ανάπτυξης. Η νέα κοινή μας γλώσσα λοιπόν, αυτή που περνάει από τον σεβασμό στο περιβάλλον και τη συνειδητοποίηση ότι χωρίς τη γάτα θα γεμίσουμε ποντίκια, είναι τελικά βαθύτατα πολιτική.

Επειδή όμως το *Αλφαβητάρι της Ζωής* απευθύνεται σε παιδιά, σε ελληνόπουλα και σε όσα έχουν μητρική γλώσσα τα αραβικά και τα φαρσί, εστιάζει στην πιο σημαντική προϋπόθεση για την κατάρτιση αυτής της κοινής γλώσσας σεβασμού στο περιβάλλον: την ικανότητα να συνδεόμαστε, να θαυμάζουμε και να μαγευόμαστε τελικά από τη φύση. Γιατί προστατεύει κανείς μόνο ό,τι έχει αγαπήσει.

Το *Αλφαβητάρι* όμως απευθύνεται και σε όλα τα παιδιά. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιαδήποτε τάξη ή πλαίσιο τυπικής ή άτυπης μάθησης με παιδιά διαφορετικής προέλευσης ή ακόμη και στο πλαίσιο εκμάθησης ξένων γλωσσών. Τα κείμενα είναι μικρά. Η εικόνα έχει τον πρώτο λόγο. Έτσι λοιπόν μπορούν εύκολα να γίνουν παιχνίδια μετάφρασης της κύριας λέξης που αντιστοιχεί σε κάθε γράμμα της ελληνικής αλφαβήτας σε όποια γλώσσα χρειάζεται για να εκφραστεί ένα παιδί. Τα άλλα παιδιά μαθαίνουν να ακούν τον ήχο της ξένης γλώσσας και να τον απολαμβάνουν. Στα παιδιά αρέσουν τα λεκτικά παιχνίδια, τα παιχνίδια με τον ήχο των λέξεων, τα στιχάκια χωρίς νόημα, η nonsense λογοτεχνία των λίμερικ, οι γλωσσοδέτες, τα αινίγματα, οι γρίφοι, τα παιχνίδια με συνώνυμες και ομόηχες λέξεις που δημιουργούν αμφισημίες και αστείες καταστάσεις. Ας εμπιστευτούμε το κριτήριό τους! Κατέχουν μια οδό προσέγγισης της γλώσσας που εμείς οι ενήλικες έχουμε προ πολλού θυσιάσει στο βωμό του νοήματος και της ορθής περιγραφής του προφανούς! Ας παίξουμε λοιπόν με τον ήχο των γλωσσών που δεν καταλαβαίνουμε. Ας αφήσουμε τα παιδιά να μας μιλήσουν στη μητρική τους γλώσσα ή σε μια γλώσσα που τώρα κατακτάνε και ας δούμε τι θα συμβεί! Οι εικόνες, η γλώσσα του σώματος και οι δραστηριότητες που προτείνονται εδώ από τη συγγραφική ομάδα θα βοηθήσουν να δημιουργηθεί το κοινό πλαίσιο κατανόησης και επικοινωνίας. Και, καθώς τα παιδιά εξοικειώνονται με μια άγνωστη γλώσσα, τόσο αυτοί που τη μιλούν θα παύουν σιγά-σιγά να είναι ξένοι και να προκαλούν φόβο.

Οι δραστηριότητες αυτές που χωρίζονται σε δυο μέρη, για μικρά και μεγάλα παιδιά, είναι ενδεικτικές. Υπάρχει πια ένα μεγάλο corpus υλικού Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για όλα τα θέματα (Ενέργεια, Νερό, Έδαφος, Θάλασσα, Βιοποικιλότητα, Δάσος, Υγρότοποι κ.ο.κ.) που έχει παραχθεί τις τελευταίες δεκαετίες από ποικίλους φορείς. Διατίθεται δωρεάν στο διαδίκτυο ή στο εμπόριο. Παράλληλα υπάρχουν πολλά βιβλία για παιδιά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην ανάπτυξη του επιλεγμένου θέματος. Βιβλία με πλούσια εικονογράφηση που μπορούν και πάλι να χρησιμοποιηθούν εύκολα από παιδιά που δεν κατέχουν ακόμη καλά τα ελληνικά. Παρατίθεται η σχετική βιβλιογραφία στο τέλος του οδηγού. Οι συγκεκριμένες δραστηριότητες όμως δοκιμάστηκαν επί μία σχολική χρονιά από τους εμπυχωτές και εθελοντές του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε ομάδες παιδιών ποικίλης εθνικής προέλευσης. Δοκιμάστηκαν και αναμορφώθηκαν με βάση τη μέθοδο δοκιμής-λάθους. Τα αποτελέσματα ήταν ενθαρρυντικά. Τα παιδιά μικρής ηλικίας κινητοποιήθηκαν, επικοινωνήσαν, έπαιξαν, έμαθαν, παρήγαν λόγο σχετικό με το περιβάλλον. Τα μεγαλύτερα παιδιά ενδιαφέρθηκαν κυρίως για πειράματα. Εύλογο. Αυτό συμβαίνει με τα παιδιά από κάθε γωνιά της Γης! Ευτυχώς. Αυτή είναι η βασιλική οδός για μια ορθολογική αντίληψη του κόσμου.

Κάθε ομάδα όμως έχει τη δική της δυναμική και τις δικές της απαιτήσεις, δυνατότητες και προκλήσεις. Εσείς, οι εκπαιδευτικοί και εμπυχωτές, θα επινοήστε χίλιες δυο παραλλαγές των προτεινόμενων δραστηριοτήτων και θα φτιάξετε τους δικούς σας συνδυασμούς ή και ολότελα νέες εκπαιδευτικές εμπειρίες. Μακάρι πολλές από αυτές να είναι έξω στη φύση. Έστω και στη γειτονιά, στην πόλη, στο κοντινό πάρκο. Από τις δικές σας δραστηριότητες και ιδέες μπορεί να προκύψουν τα δικά σας «αλφαβητάρια» που προάγουν την συναδέλφωση και τον σεβασμό της ζωής όλων όσων μοιραζόμαστε τη Γη μας.

Ίσως φτάσουμε έτσι σε ένα σημείο που δε θα χρειάζονται πια και πολλά λόγια. Μόνο λίγες στιγμές ελεύθερου παιχνιδιού στη φύση και σιωπής για να συντονιστούμε στον ρυθμό της. Στον κτύπο της καρδιάς του κόσμου.

Στέλλα Κυριακού

Εκπαιδευτικός - Εθελόντρια στο Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η ομάδα δραστηριοποιήθηκε στο χώρο του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού την περίοδο Οκτώβριο 2018 έως Φεβρουάριο 2019. Οι «Εξερευνητές της Φύσης», όπως ήταν το επίσημο όνομα της ομάδας, συναντιόταν μία φορά την εβδομάδα για μιάμιση ώρα. Η ομάδα αποτελούνταν από δέκα παιδιά ηλικίας 5-8 ετών. Ανάμεσα τους υπήρχαν μέλη τα οποία μιλούσαν αραβικά, φαρσί και τούρκικα ενώ ορισμένοι κατανοούσαν και την ελληνική γλώσσα.

Στο εργαστήριο αυτό τα παιδιά ήρθαν από διαφορετικές αφετηρίες κι έχτισαν σταδιακά μία κοινή πορεία μέσα από τις δράσεις που συμμετείχαν. Ο καθένας ήρθε και κατέθεσε στην ομάδα τις δικές του εμπειρίες και βιώματα. Η γλώσσα για άλλη μία φορά απέδειξε ότι δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο όταν οι άνθρωποι αποφασίσουν ότι θέλουν να γνωριστούν και να αλληλεπιδράσουν. Οι τέχνες, τα εικαστικά και η μουσική, καθώς και αρκετά συχνά και η ίδια η γλώσσα του σώματος αποτέλεσαν σημεία κλειδιά που βοήθησαν την ομάδα να χτίσει γέφυρες επικοινωνίας.

Οι δράσεις έδωσαν την ευκαιρία να επεξεργαστούμε έννοιες της φύσης και των φυσικών φαινομένων, όπως είναι το νερό, η εναλλαγή της μέρας και της νύχτας κ.ά. ενώ παράλληλα είχαμε την δυνατότητα να έρθουμε σε επαφή με την ελληνική γλώσσα και να εμπλουτίσουμε το λεξιλόγιό μας. Είναι γεγονός ότι μέσα από κάθε συνάντηση το σημαντικό ήταν να βρουν τα παιδιά το χώρο και το χρόνο που θα μπορούσαν να αποκαλύψουν πτυχές της προσωπικότητάς τους ενώ την ίδια στιγμή θα συνέδεαν τις δράσεις με καθημερινές δραστηριότητες και συνθήκες, ώστε να κατανοήσουν σε μεγαλύτερο βάθος το θέμα που διαπραγματευόμαστε κάθε φορά.

Το εργαστήριο έκρυβε πολλές προκλήσεις τόσο για την εκπαιδευτικό - εμπυχωτή όσο και για τα ίδια τα παιδιά. Είναι σημαντικό να αναφερθούμε στη μεγάλη θέληση που έδειξαν και οι δύο πλευρές για συνεργασία, γεγονός που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη της ομάδας.

Κατερίνα Σταυροπούλου

Εκπαιδευτικός - Εθελόντρια στο Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η ομάδα δραστηριοποιήθηκε στο χώρο του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού την περίοδο Οκτώβριο 2018 έως Φεβρουάριο 2019. Οι «Εξερευνητές της Φύσης», όπως ήταν το επίσημο όνομα της ομάδας, συναντιόταν μία φορά την εβδομάδα για μιάμιση ώρα. Η ομάδα αποτελούνταν από δέκα παιδιά ηλικίας 9-12ετών

Η ομάδα ξεκίνησε χωρίς ήδη υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ των παιδιών. Υπήρχε ανομοιογένεια ως προς την καταγωγή, την μητρική γλώσσα και την ηλικία.

Οι πρώτες δραστηριότητες προκάλεσαν το ενδιαφέρον των παιδιών με αποτέλεσμα να υπάρχει μια καλή συνεργασία και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ τους. Με το πέρασμα του χρόνου τα παιδιά που προσπάθησαν να λειτουργήσουν πιο χαλαρά και να διασπάσουν το ενδιαφέρον της ομάδας απομακρύνθηκαν από τα ίδια τα μέλη της ομάδας.

Τα πειράματα (π.χ. το ηφαίστειο που ήθελαν να το επαναλάβουμε) ενίσχυσαν το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό των παιδιών με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μείωση της συμμετοχής τους αλλά αντίθετα να υπάρχει μεγάλη διαθεσιμότητα από μέρους τους, κέφι, δημιουργικότητα και φαντασία.

Τα παιδιά που φοιτούσαν σε ελληνικό σχολείο 2-3 χρόνια και γνώριζαν πολύ καλά την ελληνική γλώσσα ήταν πιο δύσκολο να φέρουν δείγματα της μητρικής γλώσσας από το σπίτι. Στις καρτέλες με τις σύνθετες λέξεις τα παιδιά αυτά είπαν ότι οι γονείς δεν γνώριζαν τις αντίστοιχες λέξεις και γι αυτό δεν μπορούσαν να τις μεταφράσουν μαζί τους.

Όσα παιδιά δε γνώριζαν καθόλου ελληνικά και ήξεραν μόνο λίγα αγγλικά συνεννοούνταν χωρίς προβλήματα είτε με τα παιδιά που ήξεραν τη γλώσσα τους, είτε με άλλους κώδικες όπως νεύματα, γλώσσα του σώματος, χειρονομίες. Το αξιοσημείωτο είναι ότι σε αυτές τις περιπτώσεις η κοινή δράση γινόταν ο πιο ισχυρός κώδικας επικοινωνίας συντελώντας ώστε πάντα να υπάρχει ένα καταπληκτικό αποτέλεσμα.

Επίσης αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι η κοινή δράση ήταν ο συνεκτικός κρίκος ο οποίος σμίλεψε τις σχέσεις των παιδιών έτσι ώστε μέχρι το τέλος (που φτάσαμε στην παραγωγή ενός animation) τα μέλη να γνωρίζουν και να ενισχύουν τα δυνατά σημεία και τις ικανότητες του καθένα ξεχωριστά, να ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και να καταπολεμούν τις ανασφάλειές τους, να συμπληρώνουν και να υποστηρίζουν ο ένας τον άλλο. Θεωρώ ότι αυτό ήταν το σημαντικότερο αποτέλεσμα αυτής της εμπειρίας τόσο για τα ίδια τα παιδιά όσο και για μένα που είχα τον ρόλο του συντονιστή. Η αλληλεπίδραση ήταν αμοιβαία και τα όσα αποκομίσαμε από κοινού ήταν πολύ σημαντικά και δημιουργικά.

Δραστηριότητες Ηλικιακή ομάδα 5-8 ετών

Στόχοι δραστηριοτήτων

Οι μαθητές να:

- εμπεδώσουν το σχετικό με το θέμα λεξιλόγιο.
- συνδυάσουν τη γνώση με το παιχνίδι.
- ενισχύσουν τις δεξιότητες κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου.
- αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους.
- συνεργαστούν και να αλληλεπιδράσουν θετικά όλα τα μέλη της ομάδας.
- αναπτύξουν τη συνοχή και συνεργασία της ομάδας.
- διασκεδάσουν και να δημιουργήσουν δεσμούς φιλίας.
- εξασκήσουν τη φαντασία και την εκφραστικότητά τους.
- εκτιμήσουν την αξία της πολυγλωσσίας και τη διαγλωσσικότητα.

Δραστηριότητα 1η Γ, ΓΗ

Είναι πλανήτης και γυρίζει,
μοναδικός και ξεχωρίζει.

Η Γη είναι ο μόνος πλανήτης που έχει ζωή, από όσο τουλάχιστο γνωρίζουμε ως τώρα.
Είναι η κοινή μας πατρίδα.

Έννοια:	ΓΗ
Στόχοι:	Επαφή και γνωριμία με την υδρόγειο σφαίρα και τα χαρακτηριστικά της. Ικανότητα εντοπισμού τόπου καταγωγής. Γνωριμία με τον άλλον μέσα από την ανταλλαγή προσωπικών στοιχείων.
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Υδρόγειος σφαίρα Νήμα Χαρτοταινία Καρέκλες

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Καθόμαστε όλοι μαζί στον κύκλο, στο κέντρο του οποίου υπάρχει μία υδρόγειος σφαίρα. Ξεκινάει ένας καταιγισμός ιδεών σχετικά με το τι είναι το αντικείμενο που έχουμε μπροστά μας. Η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τα παιδιά να συμμετάσχουν αφού τα προτρέπει να το επεξεργαστούν από κοντά, να δουν τα χρώματα και τα διαφορετικά στοιχεία που έχει πάνω.

Κι ενώ η επεξεργασία έχει ολοκληρωθεί και τα παιδιά έχουν κατανοήσει ότι το αντικείμενο αυτό προσομοιάζει στη Γη, αρχίζουμε να ανακαλύπτουμε τα μέρη από τα οποία έχουμε προέλθει. Χρησιμοποιούμε την Ελλάδα ως το σημείο έναρξης του ταξιδιού γι' αυτό και τοποθετούμε στο σημείο που βρίσκεται την αρχή ενός νήματος, το οποίο και στηρίζουμε με χαρτοταινία. Το νήμα ταξιδεύει στα διαφορετικά μέρη που αναφέρουν τα παιδιά. Σε κάθε χώρα βάζουμε ένα ακόμα σημάδι με χαρτοταινία και γράφουμε το όνομα του παιδιού που προήλθε από το συγκεκριμένο μέρος. Στο τέλος το νήμα θα δημιουργήσει έναν ιστό που θα δείχνει την προέλευση κάθενός.

Στη συνέχεια, τοποθετούμε στο κέντρο της τάξης τόσες καρέκλες όσες και οι αντίστοιχες χώρες που έχουν αναφερθεί νωρίτερα. Ένα «φανταστικό ταξίδι» ξεκινάει από μέρος σε μέρος. Το κάθε παιδί υποδέχεται την ομάδα στο δικό του τόπο και τους χαιρετάει στη δική του γλώσσα.

Δραστηριότητα 2η Η, Ήλιος

Απ' όλα τ' άστρα τ' ουρανού,
το πιο λαμπρό!

Η Γη γυρίζει γύρω από τον Ήλιο, το πιο λαμπρό αστέρι τ' ουρανού. Και η ζωή στη Γη εξαρτάται από τον Ήλιο. Τα φυτά φτιάχνουν την τροφή τους με τη βοήθεια του Ήλιου. Τα φυτά τρέφουν τα ζώα. Φυτά και ζώα τρέφουν τον άνθρωπο.

Έννοια:	ΗΛΙΟΣ
Στόχοι:	Διαφορετικές θεάσεις των πραγμάτων από το φως στο σκοτάδι. Επαφή με λογικο-μαθηματικές έννοιες, ταύτιση - σύγκριση. Ενίσχυση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στα μέλη της ομάδας.
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Χαρτί του μέτρου Μικρά αντικείμενα ή παιχνίδια Μαρκαδόροι Φακός Μαντίλια

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Τοποθετούμε στον τοίχο ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί του μέτρου. Σβήνουμε τα φώτα στην τάξη, έτσι ώστε να υπάρξει συσκότιση. Ανάβουμε το φακό ενώ τα παιδιά έχουν πλάτη προς αυτόν. Μπροστά από το φακό τοποθετούμε διάφορα αντικείμενα, ένα τη φορά, με τέτοιο τρόπο ώστε η σκιά του αντικειμένου να πέφτει πάνω στο χαρτί που έχουμε τοποθετήσει νωρίτερα στον τοίχο. Τα παιδιά σχηματίζουν με μαρκαδόρους το περίγραμμα των σκιών και προσπαθούν να μαντέψουν τι είναι.

Όταν κλείνει ο φακός και η τάξη φωτίζεται και πάλι, τα αντικείμενα εμφανίζονται στην ολομέλεια. Τα παιδιά προσπαθούν να ταυτίσουν τα αντικείμενα με τα αντίστοιχα περιγράμματα που έχουν σχηματιστεί στην επιφάνεια του χαρτιού. Τα ίδια παρατηρούν και συγκρίνουν τις διαφορές ανάμεσα στο φως και στο σκοτάδι.

Αργότερα, χωρίζονται σε ζευγάρια. Ο ένας καλύπτει τα μάτια με ένα μαντίλι και ο άλλος σε θέση οδηγού τον κάνει μία βόλτα μέσα στην τάξη. Στη συνέχεια οι ρόλοι αλλάζουν. Αφού το παιχνίδι ολοκληρωθεί κάνουν εκ νέου παρατηρήσεις σε σχέση με το φως και το σκοτάδι και τον τρόπο που το βιώσανε.

Δραστηριότητα 3η Ν, Νερό

Είναι αέριο, είναι υγρό,
φορές φορές και στερεό!

Τα χιόνια λιώνουν στα βουνά. Σχηματίζουν ποτάμια που χύνονται στη θάλασσα. Ε τον ήλιο, το νερό της θάλασσας εξατμίζεται και σχηματίζει σύννεφα. Με το κρύο, τα σύννεφα γίνονται βροχή και το νερό πέφτει πάλι στη γη. Ο κύκλος του νερού δεν σταματάει ποτέ. Το νερό είναι πολύτιμο αγαθό. Δεν το σπαταλάμε.

Έννοια:	ΝΕΡΟ
Στόχοι:	Κατανόηση του κύκλου του νερού. Διερεύνηση του σώματος ως μέσου έκφρασης. Οπτικοποίηση ιστορίας.
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Τύμπανο Χαρτιά Α4 Μαρκαδόροι Ρολά από χαρτιά υγείας Καλαμάκια ξύλινα Φακός

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Τα παιδιά βρίσκονται στο κέντρο της τάξης. Η εκπαιδευτικός με τη βοήθεια ενός τυμπάνου δίνει το έναυσμα και ένα ταξίδι στον κύκλο του νερού ξεκινά. Η αφήγηση της ιστορίας αρχίζει και τα παιδιά αναπαριστούν με το σώμα τους τις διαφορετικές καταστάσεις του νερού. Από τη βροχή και το χιόνι στον ατμό και όλο πάλι από την αρχή.

Αφού η αφήγηση ολοκληρωθεί τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τη φυσική κατάσταση του νερού που έχουν επιλέξει. Συνεννοούνται μεταξύ τους για τις κινήσεις και τους ήχους που θα ήθελαν να παρουσιάσουν. Η αφήγηση ξεκινά για ακόμη μία φορά και οι ομάδες εμφανίζονται ανάλογα τη σειρά τους. Πανιά και γάζες επιστρατεύονται για να εμπλουτιστεί το θεατρικό παιχνίδι. Μία μικρή παράσταση μόλις έχει στηθεί από τα ίδια τα παιδιά.

Στη συνέχεια, στα τραπέζια ζωγραφίζουμε την ιστορία που εκτυλίχτηκε νωρίτερα φροντίζοντας να διατηρήσουμε τη σειρά με την οποία προέκυψαν οι διαφορετικές καταστάσεις του φυσικού στοιχείου.

Σημείωση: Μπορούμε να αναπαραστήσουμε εύκολα τον ήχο του νερού της θάλασσας τοποθετώντας μέσα στο τύμπανο λίγες φακές.

Δραστηριότητα 4η Β, Βιοποικιλότητα [Από τις λέξεις βίος (= ζωή) + ποικιλία]

Γιατί τόσα είδη σκαθαριού;

Γιατί το καθένα ζει αλλού!

Άλλο ξέρει να πετάει,

άλλο ξέρει να γλιστράει...

Κάθε ζωντανός οργανισμός πρέπει να τα βγάλει πέρα στο περιβάλλον όπου ζει. Η ποικιλία της ζωής, η βιοποικιλότητα, του είδους «σκαθάρι» είναι η δύναμή του!

Έννοια:	ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ
Στόχοι:	Διάκριση ομάδων ζώων με κριτήριο τον τόπο διαμονής. Αξιοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών για τη δημιουργία μακέτας.
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Βιβλίο: J. JOLIVET, <i>Το μεγάλο βιβλίο με τα ζώα</i> , εκδ. Καλειδοσκόπιο Παγκόσμιος γεωφυσικός χάρτης Πλαστικά ζωάκια Ανακυκλώσιμα υλικά Πλαστελίνες Τέμπερες

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Με αφορμή το βιβλίο «Το μεγάλο βιβλίο με τα ζώα» συζητάμε για διάφορα ζώα που υπάρχουν στον πλανήτη μας και τον τόπο κατοικίας τους. Τα ζωάκια-παιχνίδια που υπάρχουν στην τάξη για παιχνίδι ομαδοποιούνται ανάλογα με το οικοσύστημα στο οποίο ανήκουν. Αργότερα, τα παιδιά με τη βοήθεια ενός γεωφυσικού χάρτη ανακαλύπτουν που υπάρχουν δάση, έρημοι, ωκεανοί κ.ά. και τοποθετούν τα αντίστοιχα ζώα.

Στη συνέχεια χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τον τόπο προέλευσης των ζώων. Η κάθε ομάδα αξιοποιεί ανακυκλώσιμα υλικά, πλαστελίνες και χρώματα με στόχο τη δημιουργία του περιβάλλοντος των αντίστοιχων έμβιων οργανισμών. Στο τέλος ενώνουν τις διαφορετικές κατασκευές με σκοπό την κατασκευή μίας μεγάλης μακέτας.

Δραστηριότητες Ηλικιακή ομάδα 9-12 ετών

Στόχοι δραστηριοτήτων

Οι μαθητές να:

- εμπεδώσουν το σχετικό με το θέμα λεξιλόγιο.
- συνδυάσουν τη γνώση με το παιχνίδι.
- ενισχύσουν τις δεξιότητες κατανόησης και παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου.
- αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους.
- συνεργαστούν και να αλληλεπιδράσουν θετικά όλα τα μέλη της ομάδας.
- αναπτύξουν τη συνοχή και συνεργασία της ομάδας.
- διασκεδάσουν και να δημιουργήσουν δεσμούς φιλίας.
- εξασκήσουν τη φαντασία και την εκφραστικότητά τους.
- εκτιμήσουν την αξία της πολυγλωσσίας και τη διαγλωσσικότητα.

Δραστηριότητα 1η Γ, ΓΗ

Είναι πλανήτης και γυρίζει,
μοναδικός και ξεχωρίζει.

Η Γη είναι ο μόνος πλανήτης που έχει ζωή, από όσο τουλάχιστο γνωρίζουμε ως τώρα.
Είναι η κοινή μας πατρίδα.

Έννοια:	ΓΗ
Στόχοι:	Κατανόηση του φαινομένου του σεισμού. Κατανόηση της λειτουργίας του ηφαιστείου. Κατανόηση της διαδικασίας δημιουργίας της Γης.

Για να κατανοήσουν τα παιδιά την μορφολογία και την λειτουργία της Γης σχεδιάσαμε μία σειρά δραστηριοτήτων οι οποίες αναπτύσσονται σε τρεις συναντήσεις.

A. Η γέννηση ενός πλανήτη

Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Βιβλίο: Λοϊζου Μ., <i>Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα κοσμικό αυγό</i> , Εκδ. Πατάκη Παγκόσμιος γεωφυσικός χάρτης
--	--

Στην 1η συνάντηση η εκπαιδευτικός διαβάζει το βιβλίο της Μάρως Λοϊζου, *Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα κοσμικό αυγό*.

Στη συνέχεια βλέπουμε σε χάρτη ότι ο φλοιός της Γης αποτελείται από πολλά τεράστια τεκτονικά κοίλα κομμάτια, τις τεκτονικές πλάκες, που συνδυάζονται μεταξύ τους σαν κομμάτια από παζλ. Τα κομμάτια αυτά αρχικά ήταν ενωμένα μεταξύ τους και σχημάτιζαν μια ενιαία ήπειρο, γνωστή ως Παγγαία. Αυτή άρχισε σταδιακά να διασπάται σε μικρότερα μέρη, που αποτέλεσαν τις σημερινές ηπείρους.

Φτιάξε ένα τεκτονικό παζλ: ανάπτυξη δραστηριότητας

Δίνουμε στα παιδιά την Παγγαία και καλούμε να κόψουν πάνω στις διακεκομμένες γραμμές και να φτιάξουν τον χάρτη με τις ηπείρους.

Β. Η ανήσυχη Γη! Δημιουργία βουνών και πεδιάδων

Στη 2^η συνάντηση η εκπαιδευτικός και η ομάδα προσεγγίζουν την έννοια του σεισμού. Μιλούν για την μετακίνηση των τεκτονικών πλακών και τα αποτελέσματα αυτής. Κατά την διάρκεια της συνάντησης αξιοποιούν το εποπτικό, επιστημονικό υλικό που υπάρχει στη βιβλιοθήκη και «σερφάρουν» στο διαδίκτυο αναζητώντας περισσότερες πληροφορίες.

Παρακολούθησε τη γέννηση ενός βουνού

Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	15 λωρίδες από χαρτί εφημερίδας 60x11 εκατοστά Λίγο νερό
--	---

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Αρχικά βρέχουμε ελαφρά τις λωρίδες της εφημερίδας χωρίς να μουσκέψουν.

Στη συνέχεια τις ακουμπάμε πάνω στο τραπέζι. Σπρώχνουμε τις άκρες τους προς τα μέσα. Το χαρτί θα αρχίσει να ζαρώνει, κάνοντας πτυχές.

Σεισμικά κύματα

Η κίνηση τεκτονικών πλακών συχνά προκαλεί σεισμό. Παρακολούθησε τη δόνηση.

Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Πούλια ντόμινο Ένα μπαλάκι
--	-------------------------------

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Τοποθετούμε τα ντόμινο σαν ακτίνες. Ρίχνουμε το μπαλάκι στο κέντρο ώστε να σπρώξει τα ντόμινο στο κέντρο. Παρακολουθούμε πως μεταδίδονται τα «σεισμικά κύματα».

Γ. Φτιάξε ένα ηφαίστειο

Στην 3^η συνάντηση φτιάχνουμε με τα παιδιά ένα ηφαίστειο.

Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	1 δίσκο για βάση 1 πλαστικό μπουκαλί Κόκκινη τέμπερα Σόδα φαγητού Ξίδι Ψαλίδι Άμμο
--	--

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Πρώτα κόβουμε το στόμιο του μπουκαλιού. Το στερεώνουμε με πλαστελίνη μέσα στον δίσκο. Το σκεπάζουμε με άμμο, δίνοντας το σχήμα του ηφαιστείου. Γεμίζουμε το εσωτερικό του μπουκαλιού με ξίδι αφήνοντας 1,5 εκατοστό περιθώριο από το στόμιο. Ρίχνουμε μέσα την κόκκινη τέμπερα. Προσθέτουμε ένα κουταλάκι του γλυκού σόδα.

Δραστηριότητα 2η **Ζ, Ζωή**

Μια μέρα σαν κι αυτή,
τόσο παλιά που ο νους δεν το χωράει,
σ' αρχαία θάλασσα ζεστή
άρχισε η ζωή να κολυμπάει.

Η ζωή εμφανίστηκε στη Γη πριν από 4 δισεκατομμύρια χρόνια. Μέσα στη θάλασσα σχηματίστηκε ένας οργανισμός που μπορούσε να αναπαραγάγει τον εαυτό του.

Έννοια:	ΖΩΗ
Στόχοι:	Προσέγγιση της έννοιας και του μηχανισμού της εξέλιξης των ειδών. Προσέγγιση των εννοιών: Εξέλιξη - προσαρμογή - επιβίωση: το τρίγωνο της ζωής. Ανάλυση των χαρακτηριστικών των ζώων που τα βοηθούν να επιβιώσουν.
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Βιβλίο: Λοΐζου Μ., <i>Η Πορεία της Ζωής</i> , Εκδ. Πατάκη Έντυπο υλικό από WWF Εικόνες από διάφορες κατηγορίες ζώων (θηλαστικά, ψάρια, πουλιά, έντομα...) Πλαστελίνη Χαρτιά Κόλλες Διάφορα υλικά χειροτεχνίας

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Η εκπαιδευτικός διαβάζει το βιβλίο της Μάρως Λοΐζου. Στη συνέχεια μοιράζει στα παιδιά εικόνες από διάφορες κατηγορίες ζώων (θηλαστικά, ψάρια, πουλιά, έντομα...). Τα παιδιά κόβουν τις εικόνες. Τις κολλάνε, χωρίζοντάς τες σε κατηγορίες που έχουμε επιλέξει.

Στο τέλος της συνάντησης φτιάχνουν ζωάκια με πλαστελίνη και τα τοποθετούν στο φυσικό τους περιβάλλον το οποίο κατασκευάζουν με ανακυκλώσιμα υλικά.

Δραστηριότητα 3η Ν, Νερό

Είναι αέριο, είναι υγρό,
φορές φορές και στερεό!

Τα χιόνια λιώνουν στα βουνά. Σχηματίζουν ποτάμια που χύνονται στη θάλασσα. Ε τον ήλιο, το νερό της θάλασσας εξατμίζεται και σχηματίζει σύννεφα. Με το κρύο, τα σύννεφα γίνονται βροχή και το νερό πέφτει πάλι στη γη. Ο κύκλος του νερού δεν σταματάει ποτέ. Το νερό είναι πολύτιμο αγαθό. Δεν το σπαταλάμε.

Έννοια:	ΝΕΡΟ
Στόχοι:	Κατανόηση των μορφών του νερού Δημιουργία λέξεων
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Πορτοκάλια Θήκες για παγάκια Οδοντογλυφίδες Ενα μικρό κατσαρολάκι Ενα γκαζάκι Αναπτήρας (Απαραίτητη η παρουσία ενήλικα)

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Αρχικά βάζουμε χυμό πορτοκάλι μέσα σε θήκες για παγάκια και τοποθετούμε μια οδοντογλυφίδα σε κάθε θήκη. Όταν παγώσει ο χυμός (στερεό) βγάζουμε τις παγοθήκες από την κατάψυξη και τρώμε τις γρανίτες.

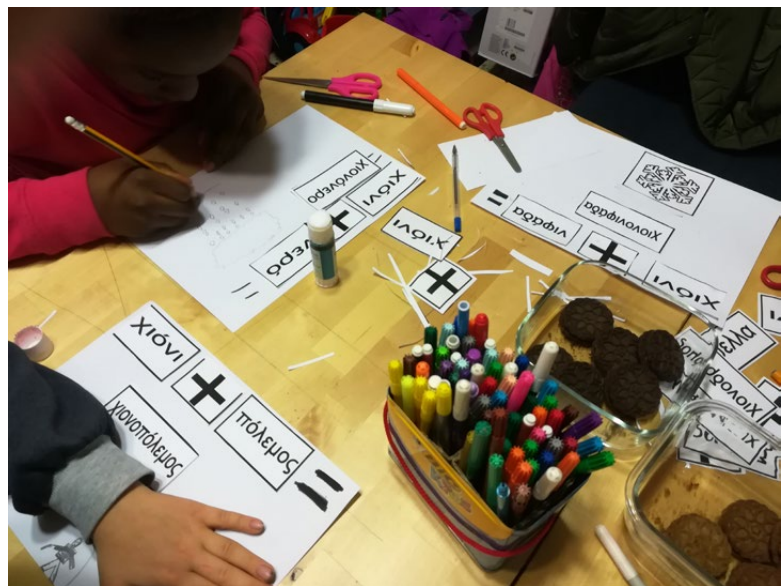
Στη συνέχεια μέσα σε ένα κατσαρολάκι βάζουμε λίγο νερό. Το τοποθετούμε προσεκτικά στο γκαζάκι και το αφήνουμε να εξατμιστεί (αέριο). Βάζουμε ένα καπάκι πάνω στο κατσαρολάκι και βλέπουμε τις σταγόνες που σχηματίζονται μόλις έρθει σε επαφή με αυτό (υγρό).

Στο τέλος της συνάντησης φτιάχνουμε σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το χιόνι. Τα παιδιά βρίσκουν τη σωστή εικόνα και ζωγραφίζουν μόνα τους δίπλα τη λέξη που έφτιαξαν. Στη συνέχεια την γράφουν ο καθένας στη γλώσσα του.

Π.χ.: χιόνι + άνθρωπος = χιονάνθρωπος

Snieg + cztowiek = batwan

Όταν τελειώσουμε φτιάχνουμε το βιβλιάρκι με τις χιονο... λέξεις που συλλέξαμε.

Δραστηριότητα 4η Φ, Φυτά - Φύλλα

Είναι θαύμα να τα βλέπεις,
σχήματα έχουν πολλά,
νεύρα έχουν και ραβδώσεις
και μυριάδες αποχρώσεις.

Τα φύλλα βοηθούν το φυτό να τραφεί. Μετατρέπουν την ηλιακή ενέργεια σε θρεπτικές ουσίες. Μεταφέρουν θρεπτικά συστατικά και νερό σε όλο το φυτό.

Έννοια:	ΦΥΤΟ
Στόχοι:	Παρατήρηση ανάπτυξης ενός φυτού Γνωριμία με τα μέρη του φυτού Κατανόηση του βροχόμετρου
Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Γλάστρες Χώμα Φυτά Διαφανές πλαστικό Γάντια μιας χρήσης Ξυλάκια παγωτού χρωματιστά Καρτελίτσες Μικρά πλαστικά μπουκάλια νερού Χάρτινο μέτρο

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Μαζί με τα παιδιά γεμίζουμε τις άδειες γλάστρες μέχρι τη μέση με φρέσκο χώμα. Βγάζουμε από τις θήκες τους προσεκτικά τα καινούργια φυτά. Φυτεύουμε προσεκτικά στις γλάστρες τα φυτά. Συμπληρώνουμε μέχρι επάνω το χώμα. Γράφουμε ταμπελίτσες με το όνομα του κάθε φυτού.

Στη συνέχεια σκεπάζουμε τη μια γλάστρα με το διαφανές πλαστικό και δημιουργούμε ένα μίνι φυτώριο.

Για να κατασκευάσουμε ένα βροχόμετρο κόβουμε προσεκτικά και αφαιρούμε το στόμιο του μπουκαλιού. Κολλάμε σε όρθια θέση τη λωρίδα μέτρησης. Γράφουμε το όνομά μας και τοποθετούμε το βροχόμετρο σε σημείο που να μπορεί να συλλέξει το νερό της βροχής για να κάνουμε τις παρατηρήσεις μας.

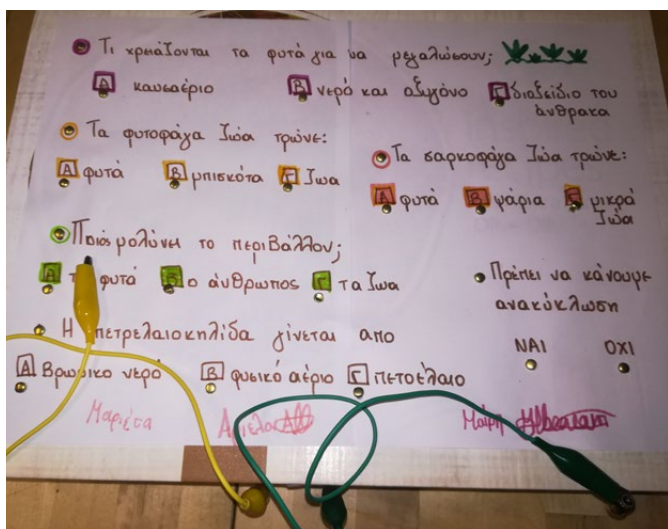
Ένας Φωτεινός Παντογνώστης για το Τέλος

Στο τέλος των συναντήσεων και της επεξεργασίας του Αλφαβηταρίου σας προτείνουμε να κατασκευάσετε με τα παιδιά έναν φωτεινό παντογνώστη.

Μέσα και υλικά που θα χρειαστούν:	Χάρτινο κουτί 1 λαμπάκι με τη βάση του Μια μπαταρία 4,5 volt Καλώδιο Διασκελή Χαρτόνι Ψαλίδι Σελοτέιπ ή μονωτική ταινία Μαρκαδόροι
--	--

Ανάπτυξη δραστηριότητας

Γράφουμε 5 ερωτήσεις και 5 πιθανές απαντήσεις σε ένα χαρτί. Βάζουμε σημάδια και κάνουμε τις τρυπίτσες με το διασκελές στην άκρη κάθε πρότασης. Αναποδογυρίζουμε το χαρτόνι και συνδέουμε την κάθε ερώτηση με την σωστή απάντηση με ένα καλώδιο. Φτιάχνουμε ένα κλειστό κύκλωμα με ένα λαμπάκι. Στα ελεύθερα άκρα του κυκλώματος μπορούμε να βάλουμε και αλουμινοχαρτό. Ακουμπάμε το ένα άκρο του κυκλώματος στο διασκελές της ερώτησης και το άλλο άκρο στο διασκελές της απάντησης. Αν η απάντηση είναι σωστή το λαμπάκι θα ανάψει.

Το Αλφαβητάρι της Ζωής: Βιβλιογραφία - «Δικτυογραφία»

A. Παιδαγωγικό υλικό για την ένταξη των παιδιών που μετακινούνται

- 1) <https://www.valitsakia-ellinikon.gr/%ce%b5%ce%ba%cf%80%ce%b1%ce%b9%ce%b4%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%85%ce%bb%ce%b9%ce%ba%cf%8c/>
- 2) <https://www.teach4integration.gr/ergaleiothiki-quot-ftoy-kai-vgaino-quot/>
- 3) <https://metadrasi.org/campaigns/%ce%b5%ce%bd%cf%84%ce%ac%ce%be%ce%b5%ce%b9-%cf%80%ce%bf%ce%bb%cf%8d%ce%b3%ce%bb%cf%89%cf%83%cf%83%ce%bf%cf%82-%ce%bf%ce%b4%ce%b7%ce%b3%cf%8c%cf%82/>
- 4α) <http://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/GEFYRES.pdf>
- 4β) http://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/Lexico_ellinika_aravika.pdf
- 5) <http://www.eadap.gr/new/wp-content/uploads/2016/02/%CE%9C%CE%99%CE%9A%CE%A1%CE%9F-%CE%9B%CE%95%CE%9E%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%93%CE%99%CE%91-%CE%A4%CE%97%CE%9D-%CE%A5%CE%A0%CE%9F%CE%94%CE%9F%CE%A7%CE%97.pdf>
- 6) <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/67505>

B. Θεωρητικό πλαίσιο

Στεργίου, Λ., Σιμόπουλος, Γ. (2019), *Μετά το κοντέινερ. Διαπολιτισμική ματιά στην εκπαίδευση προσφύγων*. Αθήνα, Gutenberg.

Γ. Παιδαγωγικό υλικό Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Υλικό ΜΚΟ

- 1) <https://www.wwf.gr/enviromental-education>
- 2) <https://www.eepf.gr/el/tomeis-drashs/ekpaideftika-programmata>
- 3) <https://blogs.sch.gr/grperekvath/2019/03/28/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%86%CF%8D%CF%83%CE%B7-12/>
- 4) http://mio-ecsde.org/ehttp://peaek09/ngo_06_elet.html
- 5) http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tlD=1027&aID=334
- 6) <https://www.mom.gr/perivalontiki-ekpaideysi>
- 7) <https://www.medasset.org/el/projects-education/>
- 8) <https://www.archelon.gr/contents/help4.php?mid=1&mid2=27>
- 9) <https://www.arcturos.gr/gr/draseis/perivallodiki-ekpaideusi/>
- 10) <https://www.callisto.gr/enviromental-education>

Δ. Υλικό ΚΠΕ

Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αναρτούν στις ιστοσελίδες τους παιδαγωγικό υλικό για ποικίλα περιβαλλοντικά θέματα.

http://users.sch.gr/organopoulos/kpe/kpe_ana_perifereia.htm

Ε. Παιδαγωγικό υλικό που διατίθεται στην αγορά

<https://kaleidoscope.gr/el/books-on-nature/9607846311-mesogeios-thalassa-199.html>

<https://kaleidoscope.gr/el/for-teachers/9607846222-taxidia-kotsyfa-198.html>

<https://kaleidoscope.gr/el/for-teachers/960784601-kouti-tou-nerou-197.html>

<https://kaleidoscope.gr/el/for-teachers/9607846605-ydatines-diadromes-239.html>

<https://kaleidoscope.gr/en/for-teachers/9607846478--521.html>

<https://www.metaixmio.gr/el/products/%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B5%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%88%CF%89-%CF%84%CE%B7-%CF%86%CF%8D%CF%83%CE%B7>

<https://www.metaixmio.gr/el/products/%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%81%CF%8C-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%82>

<https://www.patakis.gr/product/497668/vivlia-ekpaideush-gia-ekpaideutikous/Drasthriothtes-gia-to-perivallon/>

<https://www.openbook.gr/paizoume-gia-to-perivallon/>

<https://savalas.gr/book/prostateyo-to-perivallon/>

ΣΤ. Λογοτεχνία περιβαλλοντικού περιεχομένου για παιδιά

Δάσος

<https://www.patakis.gr/product/507206/vivlia-paidika--efhvika-paidikh-neanikh-logotexnia/Sto-dasos/>

Κύκλος ζωής φυτού

<https://kaleidoscope.gr/el/eric-carle/9789604710355-sporaki-taxideuei-308.html>

Απειλούμενα είδη

<https://kaleidoscope.gr/el/books-on-nature/9789604710539-zikos-o-likos-400.html>

Κατοικίδια

<https://www.nb.org/greek/ziteitai-dikigoros-me-moystakia-kai-oyra.html>

Άλλες ιδέες εδώ:

<https://www.elniple.com/%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%85%CE%BD-%CE%B5%CE%BD%CE%B1-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%B2%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD/>

Συμπληρωματικές προτάσεις για εκπαιδευτικούς

Τσαμπούκου-Σκαναβή Κωνσταντίνα. (2004). *Περιβάλλον και Κοινωνία. Μία σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Τσαμπούκου-Σκαναβή Κωνσταντίνα. (2004). *Περιβάλλον και Επικοινωνία. Δικαίωμα στην επιλογή*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Δημοπούλου Μ., Ζόμπολας Τ., Μπαμπίλα Ε., Χατζημιχαήλ Μ. (2001). *Περιβαλλοντική Αγωγή για μικρά παιδιά*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

ΈΔΑΦΟΣ, Ένας ολόκληρος κόσμος. (2005). Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Προτάσεις για παιδιά

Gerda Muller. (2014). *Στον λαχανόκηπο με τον παππού και τη γιαγιά*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Τμήμα Εκπαίδευσης Ενυδρείου Κρήτης. *Ταξίδι στον θαλασσόκοσμο*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Mymi Doinet. (2004). *Πεταλούδες και ζουζούνια*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Ντούνας Κώστας, Κουλούρη Γιολάντα. (2011). *Τα παράκτια μεσογειακά ψάρια. Ένας υποβρύχιος οδηγός πεδίου*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο